

CODRUȚ
CONSTANTINESCU

PASAGER
PRIN AMINTIRI

Cu ilustrații de Dan PERJOVSCHI

POLIROM
2023

© 2023 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Dudlajzov/Depositphotos.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

CONSTANTINESCU, CODRUȚ

Pasager prin amintiri / Codruț Constantinescu; il. de Dan Perjovschi. – Iași: Polirom, 2023

ISBN 978-973-46-9304-7

I. Perjovschi, Dan (il.)

821.135.1

Printed in ROMANIA

Cuprins

<i>Mulțumiri</i>	9
De ce călătorim?	11

I

Călătorind prin Europa

1. Haihui prin Zakynthos	21
2. O altfel de Grecia	32
3. Universul fascinant al Salonicului	41
4. Istoria Salonicului în cinci muzee	52
5. Geneva. După 20 de ani	58
6. Vederi din Nisa.	73
7. Un Crăciun vienez	81
8. Budapesta.	89
9. Roma este eternă, noi trecători (prin ea).	94
10. Jurnal estival sicilian	106

II

Călătorind prin România

1. Weekend în patru puncte principale și multe alte divagații . . .	165
2. Rododendronii din Leaota	172
3. Din nou în Piatra Craiului	178
4. Munții din trecut și cum îi străbăteam	187
5. Prin Deltă	193
6. Racoș este România!	201
7. Magia Oradei, șarmul Sibiului	206
Obiecte	219

Nisa a fost unul dintre centrele importante ale rușilor albi după 1920. Catedrala Sfântul Nicolae din oraș a fost construită încă dinaintea aflului masiv al celor înfrânți în războiul civil, pentru a deservi comunitatea rusă, din ce în ce mai numeroasă în Nisa, lucrările la ea începând în 1903 și finalizându-se în 1912. Aristocrații ruși francofilii nu aveau gusturi rele – față de frigul îngrozitor din Rusia, clima Nisei pare o anticipare a paradisiului. Catedrala a revenit în proprietatea Federației (criminale) a lui Putin, după ce a fost administrată până recent de o asociație. În drum spre Grădina Botanică, am trecut și pe lângă Cimitirul Rus și îmi pare rău că nu am avut timp să intru. Acolo se află probabil și mormântul lui Dmitri Șcerbaciov (1857-1932), ultimul comandant al armatei țariste pe frontul din Moldova în 1917-1918. La Nisa a trăit din pensia acordată de autoritățile române. Pe celebra Promenade des Anglais, într-o seară, am remarcat și prezența unui individ care cânta în rusă. Nu i-am dat nici un euro. Falsa. În apropiere se află și Parcul Carol de Roumanie (pe un indicator se vedea cum e-ul prenumelui francez a fost acoperit cu o bandă), care are aproape două hectare. Înainte de a reveni municipalității din Nisa, i-ar fi aparținut lui Carol al II-lea. Aș putea să pariez că atât de controversatul nostru rege playboy l-a vândut pentru o sumă frumoasă. De Nisa se leagă un alt eveniment important pentru cultura românească și chiar europeană – episodul tentativei de suicid a lui Panait Istrati. Nisa este atât de frumoasă, încât pare a fi locul ideal pentru a-ți trăi ultimele clipe. Rătăcitorul Istrati părăsise România înainte de intrarea noastră în Primul Război Mondial, în martie 1916. A trăit o perioadă în Elveția, iar apoi la Paris. În 1920 a plecat din capitala franceză la Nisa, unde un amic îi promisese că-i va găsi un loc de muncă sigur. La Nisa ar fi lucrat ca salar la un librar, apoi la un farmacist, dormind într-o debara împreună cu prietenul care-l chemase. Un destin reprodus de zeci de mii de alți români după 1990. Deprimat, părăsit și de finanțele prietenului său român de la Paris, Istrati a încercat să se sinucidă, tăindu-și gâtul cu un

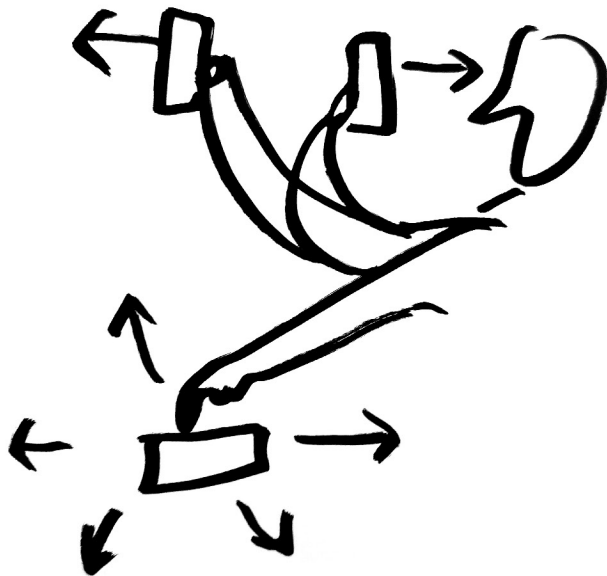
briceag. Ziarul *Le Petit Niçois* avea să relateze evenimentul. Istrati a fost transportat la un spital din Nisa și a fost salvat. Printre hârtiile lui s-a găsit și o scrisoare către ziarul *L'Humanité*. Acesta este începutul legăturii sale de prietenie cu Romain Rolland, care i-a facilitat accesul la lumea literară franceză¹.

Cum am ajuns la Nisa, după ce ne-am cazat într-un hotel aproape de celebra Promenade des Anglais, am traversat-o rapid, mi-am suflecat blugii și mi-am înmuiat picioarele în Mediterană. Alții, mai temerari, făceau de-a dreptul baie. Nu era frig, dar apa nu avea mai mult de 15 grade. După cele două tragice atentate care au avut loc la Nisa, mă așteptam ca nivelul de securitate să fie mult mai strict. Francezii au încimentat o mulțime de stâlpi cu o înălțime de un metru, suficient pentru a împiedica repetarea neobișnuitului atac din 14 iulie 2016, care a produs 87 de victime. În Catedrala Notre-Dame, singura măsură de securitate a fost angajarea unei firme de pază. Când am intrat noi, într-o după-masă ploioasă de sâmbătă, un aproape adolescent francez, așa-zis agent de pază, îmbrăcat într-o uniformă prea mare, ne-a cerut să ne depărtăm brațele pentru a ne scana și să ne deschidem rucsacurile. La plecare, ne-a salutat călduros. În fața altarului se aflau fotografiile celor trei oameni uciși anul trecut. Oficiali ai Ministerului de Interne francez au luat parte la ceremonia care a marcat tragicul eveniment, iar toate clopotele din oraș au bătut la ora când a avut loc atentatul, 8:45. Cu acest trecut este lesne de înțeles ce am simțit când, în Parcul Vechii Fortărețe piemonteze, care domină Golful Îngerilor (La Baie des Anges), am fost surprinși de o bubuitură puternică. Un puști african, ce cobora în viteză pe o trotinetă, s-a speriat atât de tare, încât s-a dezechilibrat și a căzut, rămânând inconștient câteva secunde. O salvare l-a dus la spital. Nu am descoperit originea acelei explozii cutremurătoare, dar e clar că nu a fost vorba de un atentat din simplul motiv că nu a fost urmată de un concert de sirene, cum ar fi fost normal.

1. Vezi Mircea Iorgulescu, *Celălalt Istrati*, Polirom, Iași, 2004.

Aș paria pe detonarea unei petarde foarte puternice. Și pot înclina spre această variantă, pentru că mi s-a părut că semăna cu petardele folosite de primele TAB-uri trimise de Ceaușescu să reprime și să disperseze mulțimea din fața Hotelului Intercontinental în după-masa zilei de 21 decembrie 1989. Copil de provincie fiind, din pură întâmplare eram acolo împreună cu părinții. Veniserăm să ne aprovizionăm cu mâncare, în măreața Capitală a RSR. Chiar în fața Catedralei Notre-Dame, o copie mai mică a celei din Paris, pe strada comercială, se află și un FNAC minunat, de unde m-am aprovizionat cu trei cărți pentru care am plătit doar 30 de euro, ceea ce nu mai pare o sumă atât de mare. În 1998, la Paris, îmi cheltuisem aproape toți banii de buzunar pentru a cumpăra două cărți despre Irlanda tot dintr-un FNAC. Dar le am și acum în bibliotecă. Ceea ce mi s-a părut remarcabil în Nisa a fost un afiș stradal, prin care primăria anunța că în vara ce trecuse fuseseră organizate vreo 250 de evenimente. Firește, orașul depinde mult de turism și turiști. Ce fel de evenimente au fost organizate? Concerte, piese de teatru, dansuri, expoziții, dar și lecturi (publice) și alte tradiții. Chestia asta îmi întărește convingerea că, la nivel cultural, suntem printre codașii Europei și degeaba ne liniștim conștiința susurându-ne la urechi că toți sunt o apă și-un pământ, cultura moare peste tot etc., căci nu e așa. Aș putea pune pariu că acele lecturi publice au avut parte de un auditoriu interesat, iar scriitorii au primit și un cec frumos, pentru o sumă formată din trei cifre. Între septembrie 2021 și februarie 2022, Nisa l-a omagiat pe Albert Camus, chiar dacă cu ceva întârziere, având în vedere că în 2020 s-au împlinit 60 de ani de la moartea lui prematură într-un teribil accident de mașină. *Bon*, puteau să uite, așa cum s-a întâmplat în atâtea cazuri în România, dar nu, primăria din Nisa a realizat un program variat și vast prin care opera lui Camus a fost reinterpretată, readusă în atenția publicului. Prin lecturi publice la bibliotecă, o reprezentație teatrală plecând de la *Carnetele* lui

Camus și chiar printr-o fuziune, ciudată pentru mine, de rap și Camus (în „lectura muzicală” a lui Abd al-Malik). La Villa Masséna, care dă pe celebra Promenade des Anglais, avea loc, chiar când noi părăseam Nisa și ne îndreptam spre aeroport, pe o ploaie mocănească sâcâitoare, vernisajul expoziției „Napoleon, erou al literaturii”. O coadă lungă de oameni aștepta să o vadă, în ciuda vremii neplăcute. Expoziția putea fi admirată până pe 9 ianuarie 2022, dar destui francezi erau nerăbdători.

Mereu am considerat că un indicator destul de pertinent al nivelului intelectual al unei țări sunt televiziunile sale. Și, pe undeva, am dreptate, căci tocmai televiziunile își adaptează cel mai bine standardul în funcție de capacitatea potențialilor telespectatori de a le urmări, pentru rating, pentru reclame, pentru bani. M-am uitat și la televiziuni grecești în insule sau la cele austriece, chiar dacă nu cunosc mai mult de 20 de cuvinte în germană. Cele franceze dau dovadă de multă decență, iar matinalele de pe France 2 sunt un exemplu de emisiuni

interesante, bine realizate, care oferă informație. Duminică dimineața, favorita mea este *Silence, ça pousse!*, despre grădinărit (cum altfel?). Imediat după această emisiune a urmat un amplu reportaj despre un sat obscur din Portugalia, la granița cu Spania, declarat prin 1981 „cel mai portughez” loc din Portugalia, datorită prezervării tradițiilor locale. Un loc uitat de Dumnezeu, dar care știe să se promoveze. De altfel, aceasta este o altă dimensiune pe care francezii o au spre deosebire de noi – curiozitatea de a descoperi lumea. Poate că și tradiția lor colonială are un cuvânt de spus, nu zic nu. Neistericele televiziuni franceze se adresează unui popor mai puțin înclinat spre isterie. Poate o veste bună, pe care am aflat-o dintr-un articol din *L'Express*, este că, începând cu 1 ianuarie 2022, președinția rotativă a Uniunii Europene urma să fie asigurată de francezi. Nici nu știam că în momentul acela era asigurată de Portugalia, dar nici frații noștri de pe coasta Atlanticului habar nu au avut când și de ce România a deținut-o. Oricum nu am făcut nimic cu ea. În același articol, scris de Béatrice Mathieu, era vorba despre sponsorii acestei președinții. Nu îmi imaginam că niște guverne europene ar avea nevoie de sponsori când au la îndemână bugete publice. În afară de Germania, cam toate țările au acceptat sponsorizări discrete din partea unor mari multinaționale în timpul celor șase luni. Franța avea să fie sprijinită de Renault, care urma să-i pună la dispoziție 200 de vehicule electrice pentru o președinție cu zero emisii de carbon. În 2018, Austria s-a asociat cu Porsche, Audi și Microsoft, în 2017 Malta a ales BMW, Air Malta și Microsoft. În 2019, ONG-ul Foodwatch a depus o plângere (nu se specifică unde) împotriva României pentru că ar fi făcut reclamă deșănțată firmei Coca-Cola. Patriotism românesc. Dar oenğiștii ăia habar nu aveau cât tânjeam noi înainte de 1989 după o sticlă cu spumosul lichid negru.

Care era starea pandemiei în Franța în acele momente din 2021? Situația este mult mai bună decât în România. Pe data de 30 octombrie înregistrase numai vreo 24 de decese și 7.000 de

cazuri la o populație de cel puțin trei ori mai mare decât a noastră. Dar aceasta nu este o comparație valabilă, fiindcă toată lumea se descurcă mai bine decât noi. La întoarcere, cârpit de somn, după ce cursa low-cost a decolat de la Nisa având o întârziere de o oră (dar când recurgi la acest mod de transport parcă nici nu ai dreptul să bombăni prea mult, căci știi bine care va fi replica: „Dacă erai mai bogat, luai Lufthansa sau British Airways”), în tramvaiul rablagit care mă ducea la birou am deslușit un anunț de angajare – se căuta un manipulant sau preparator de mărfuri într-un depozit de pe lângă Ploiești, oferindu-se 2.650 de lei BRUT, plus weekend liber, bonusuri de performanță și celebrele tichete de masă. Să nu ne mai mirăm că o bună parte din forța de muncă a României a ales să plece în Occident, robotind peste tot, preferând să plătească chirii mari. Uităm că marea majoritate a prețurilor de la noi sunt cam la același nivel cu cele din Vest. Francezii de acum nu sunt superoameni sau genii, au mai avut și marele noroc ca tancurile lui Stalin să se oprească (sau mai degrabă să fie oprite) pe râul Elba, dar locuiesc într-o țară bine administrată, încă diversă (în ciuda tuturor eforturilor regimurilor politice de după 1789 de a o nivela), cu o agricultură și o infrastructură incredibile și unde, la nivelul resurselor umane angajate în sistemul public, nu se schimbă totul când un guvern pleacă acasă. În Elveția mă enerva amabilitatea occidentală ipocrită, însă ea este de o sută de ori preferabilă bătăriei valahe și celebrelor noastre înjurături. Ceea ce te enervează este că, din punctul de vedere al diversității geografice, cele două seamănă foarte mult. Evoluția României după 1989 a fost dinamitată de un amestec mortal, care operează și acum – hoția și corupția endemice ale politicianilor se întâlnesc la jumătatea drumului cu șmecheria și cinismul populației. Probabil că nu-ți poți da seama de această axiomă decât dacă stai câteva zile în afara României. Dar, decât să cheltuiești 400 de euro pentru un weekend la Poiana Brașov, mai bine te duci prin Europa. Părerea mea.